

Verslag bijeenkomst Kunsten '92 in Rotterdam op 12 februari 2016

'Het mag lekker rommelig worden', zegt gespreksleider Thomas van Dalen. In de bovenfoyer van de Rotterdamse Schouwburg heeft voorzitter van Kunsten '92 Jan Zoet net gloedvol de geschiedenis van zijn organisatie uit de doeken gedaan. 'We moeten uitleggen dat kunst moet', was zijn slotzin. Een zin die deze ochtend vaker terug zal komen.

'We hoeven dit debat ook niet af te ronden', zegt Van Dalen. 'We gaan vooral in rap tempo inventariseren wat voor de kunst belangrijke ontwikkelingen zijn in een snel veranderende wereld. Welke bewegingen moeten er worden gemaakt? En wat moet er in de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen komen te staan.' Die input gebruikt Kunsten '92 vervolgens voor zijn **Cultuuragenda voor de toekomst**, waarin de belangrijkste aandachtspunten voor het cultuurbeleid komen te staan.

Een aftrap voor het gesprek wordt gegeven door **Ellen Walraven** (directeur van de Rotterdamse Schouwburg), **Alice Vlaanderen** (hoofd cultuur van de gemeente Rotterdam) en **Tabitha Mann** (freelance organisatieadviseur in de creatieve sector). Voor Mann zijn de belangrijkste maatschappelijke ontwikkelingen voor de cultuur digitalisering en interconnectiviteit. 'Je hebt zo contact met de andere kant van de wereld, iedereen kan met iedereen in contact komen en dingen met elkaar delen.' Tegelijkertijd voelt ze bij een jonge generatie ook een zekere onmacht. 'Waar moet ik mijn geld mee verdienen? Hoe zie ik mijn toekomst? Waar kan ik aankloppen en wie vertrouw ik? Als reactie op die onzekerheid zetten jonge mensen buiten het systeem hun zaakjes op en bouwen ze hun eigen systeem.' Voor Vlaanderen zijn de multiculturele samenleving en daarmee de opkomst van nieuwe doelgroepen belangrijke ontwikkelingen voor de cultuursector. 'Leggen we wel voldoende verbinding met die nieuwe groepen? Er is een tweedeling aan het ontstaan tussen *haves* en *have-nots*, ook op het gebied van cultuur. Er zijn zij voor wie de culturele wereld makkelijk toegankelijk is en anderen die daar niet op aansluiten. De cultuursector kan bijdragen aan het verminderen van die tweedeling.'

Ellen Walraven wijst op het steeds meer hybride worden van de kunsten, waarbij verschillende genres en domeinen in elkaar over vloeien. 'Dat is voor ons in de schouwburg een belangrijke ontwikkeling. Maar ook die groeiende kloof is inderdaad urgent. Ik wil niet vanuit angst denken, maar ik zie wel veel passiviteit, vooral ook bij jongeren. Ze geloven niet dat het systeem nog maakbaar is. Maar je kunt ook gewoon een ladder pakken en wat gaan doen, in plaats van alleen maar praten over waar het geld vandaan zou moeten komen.' Vlaanderen herkent dat beeld vanuit haar eerdere werk bij jeugdzaken. Ook daar zag ze jongeren die moe zijn van het vechten tegen het systeem. Mann is optimistischer gestemd, zegt ze. 'Deze tijd heeft ook veel potentie. Dit is ook het moment waarop je een verschil kunt maken.'

Walraven streeft naar een instelling die inclusief is, zegt ze, waar alle doelgroepen worden bereikt. 'Met Theater Rotterdam brengen we straks een programma voor alle leefwerelden en culturen, zodat iedereen daardoor gevoed kan worden.'

Een inspiratiebron is voor haar [What Next](#) in Londen, het wekelijkse overleg van alle stedelijke cultuurinstellingen waar over culturele en maatschappelijke ontwikkelingen wordt gepraat. 'Zij brachten het Warwick-rapport (['Enriching Britain, Culture, Creativity and Growth'](#)) uit waarin wordt uitgelegd dat een bloeiende creatieve sector alleen kan bestaan als erin wordt geïnvesteerd. Als de kunsten worden beschermd, want die vormen de bron. Maar wil je die investeringen legitimeren, dan moet cultuur wel voor iedereen zijn.' Een voorstelling werkt pas, zegt ze, als hij landt in een gemeenschap. 'Als er in de zaal een samenleving wordt gerepresenteerd. Omdat die voorstelling dan gaat over ons, niet over mij alleen.'

Theo Kemperman, directeur van Bibliotheek Rotterdam, denkt dat instellingen vooral ook een beweging naar de doelgroepen toe zullen moeten maken. 'De mobiliteit van mensen blijkt kleiner dan gedacht en de segregatie groter. Om een verbinding over die kloof heen te leggen en alle Rotterdammers te bereiken, willen we graag samenwerken met de andere instellingen. Daarvoor moet de cultuur meer naar de wijken toe. Dat is complex, maar het gebeurt gelukkig steeds meer.'

Ook de SKVR ziet op het gebied van cultuureducatie een kloof ontstaan, zegt **Ariëtte Kasbergen**. Die is ontstaan door het wegvallen van subsidie: de burger moest zelf maar betalen voor zijn hobby. Maar dat kan niet iedereen en daarom groeit de kloof. 'Er wordt dan ook een groep vergeten', zegt **Maarten van der Meer**, adviseur in de culturele sector. 'Dat is de middenklasse, die steeds meer moet betalen voor de vioolles, maar ook voor de kinderopvang en daardoor steeds verder wordt weggezogen bij de cultuur. Dat gaat om een hele grote groep.'

Bernadette Stokvis van MAAS td vertelt dat haar jeugdgezelschap 50 procent van de voorstellingen op scholen speelt. 'Daar ontmoeten we iedereen. Het gaat daar niet zozeer om de culturele verschillen, want met iedereen valt een connectie te maken.' Om die ontmoetingen te laten ontstaan is kwaliteit nodig, zegt ze, en daar wordt nogal eens te licht over gedacht. 'Het zou niet moeten gaan over een goochelaar in de klas, maar over kunst. Er wordt heel veel gepraat over cultuureducatie, maar als je het wilt hebben over kwaliteit en over geld wordt het ineens een probleem.'

Stefan Hees van het Rotterdams Wijktheater ziet hoe in de wijken structuren wegvallen doordat er minder geld is voor welzijn. Daardoor wordt het voor zijn gezelschap steeds moeilijker om mensen te bereiken. Zijn gezelschap gaat nu letterlijk bij mensen de huiskamer in. 'Als je ze daar eenmaal bereikt, kun je mensen ook meenemen naar de schouwburg.' Hij vindt dan ook dat instellingen beter zouden kunnen samenwerken. 'De ene instelling is immers beter in het een dan de ander. Niet iedereen zou hetzelfde moeten doen.'

Yoeri Meessen van Witte de With ziet de afname van aandacht voor kunst in het onderwijs als een grote opgave. 'We creëren een generatie bij wie we ons straks weer afvragen waarom ze niet naar kunstinstellingen komen. Ze hebben immers hun interesse niet kunnen ontwikkelen. Aan de andere kant wordt de publieke waarde van cultuur ondermijnd door een te eenzijdige focus op het publiek. We hebben nog niet het juiste frame gevonden om onze waarde te tonen in het maatschappelijke debat.' 'Het Warwick-rapport', zegt Walraven, 'leidde er toe dat er in Engeland minder werd bezuinigd op de kunsten. Dat kwam omdat in dat rapport de waarde van cultuur werd geduid voor de politiek.' Maar ook zullen instituten zich aan een nieuwe tijd moeten aanpassen, zegt ze. 'Wij creëren met Theater Rotterdam juist een groot instituut om zo luwte te creëren om weer echt kunst te kunnen maken.'

Dat soort bewegingen zijn belangrijk, maar de finesses daarvan gaan nogal eens aan de overheid voorbij. Zo weten de ambtenaren bij OCW meestal niet welke lokale trends er in de verschillende steden spelen, wordt er gemopperd. En ook onder politici heerst er grote onwetendheid over hoe de cultuursector functioneert en wat al die instellingen allemaal al doen.

'Kun je dat de politici kwalijk nemen?', vraagt Van Dalen. Vlaanderen: 'Het is ook de taak van de wethouder en van de ambtenaren van bijvoorbeeld mijn afdeling om hen goed te informeren. Maar de sector kan ook veel doen door politici en commissies uit te nodigen.' Maarten van der Meer, oud-raadslid voor GroenLinks in Amsterdam kan zich erg opwinden over die politieke onwetendheid. 'Politici worden gekozen om zich in hun portefeuille te verdiepen. Ik vind het kul om ze het allemaal maar op een presenteerblaadje aan te moeten bieden. Ze zijn verplicht met de sector in gesprek te gaan. Maar als ze dan komen, dan moeten we ook goed kunnen uitleggen wat we aan het doen zijn, met beeldende taal.' De sector heeft te gemakkelijk het ambtenarenjargon over genomen, zegt hij en de taal van de Agenda van Kunsten '92 is daar een voorbeeld van. 'Vertel hoe mensen werken aan een oeuvre, laat ze praten met kunstenaars, schrijvers, regisseurs. In plaats van op directieniveau in beleidstaal met elkaar te spreken.'

Ook **Ocker van Munster** van het LKCA, het landelijk kenniscentrum voor cultuureducatie en amateurkunst, vindt dat er weer goed gedefinieerd moet worden wat het publieke belang van kunst is. 'We nemen, ook op het gebied van educatie, weer heel makkelijk termen over als '21st century skills' en 'creativiteit'. Door dat discours schuift kunst weer heel gemakkelijk in een neoliberal kader.' Terwijl cultuur voor hem nu juist gaat over identificatie, over de vraag: bij welke groep hoor ik? Dat is een houvast waar veel mensen wat aan zouden hebben en waarom cultuur in het hart van de onderwijscurriculum zou moeten zitten. 'We geven kinderen veel te weinig mee. Het is typisch Nederlands om in te springen op elke nieuwe trend. Boeken lezen is al niet meer van deze tijd. Daardoor zitten we in een constant hier en nu.'

Je kan als overheid bovendien wel zeggen dat je cultuur belangrijk vindt, maar dan moet je wel dingen durven opleggen, vindt Van Munster. 'Als overheid je overheidsdoelstellingen willen bereiken, is iets anders dan het maar aan de markt over laten. Dan ben je er immers niet meer van en heb je geen sturing meer. Dan kun je niet meer zeggen dat je het belangrijk vindt.'

‘Wat moet er straks in de verkiezingsprogramma’s komen te staan?’, vraagt gespreksleider Van Dalen. Walraven: ‘Er is duidelijk grote behoefte om weer goed uit te leggen wat de waarde van cultuur is. En educatie moet voorop staan. Inclusiviteit heb je daarmee al binnen.’ Vlaanderen: ‘Ik zou de intrinsieke waarde die kunst kan hebben voor maatschappelijke vraagstukken er in schrijven. Ook talentontwikkeling en educatie zijn belangrijk. Ik zie talentontwikkeling dan heel breed, niet alleen voor de toptalenten.’ Mann: ‘Kunst en cultuur moeten weer als een interne kracht voor de samenleving worden gezien. Er wordt geïnvesteerd in wetenschappelijk onderzoek, maar kunstenaars zijn ook onderzoekers. Daar moeten we ook in investeren.’

Bij een laatste rondje door de zaal haalt Van Dalen nog wat onderwerpen op die in de verkiezingsprogramma’s zouden moeten staan. Erfgoed en digitale toegankelijkheid bijvoorbeeld, zegt **Jantje Steenhuis**, de Rotterdamse Stadsarchivaris. **Winfred Voordendag** (Operadagen Rotterdam) wijst erop dat iedereen altijd weer teleurgesteld is over die ene cultuurparagraaf in de programma’s. ‘Maar cultuur kan ook bij heel veel andere paragrafen aanhaken. Het hangt met heel veel meer beleidsvelden samen.’ **Jeroen Bartelse** van de Raad voor Cultuur wijst erop dat elke politieke partij zijn eigen waardesysteem heeft waarop je moet aanhaken, wil je invloed hebben op de partijprogramma’s. ‘Daarom moet je een stevig basisverhaal hebben, maar ook meerdere ankers uitwerpen en het verhaal koppelen aan meerdere beleidsterreinen. Educatie is daarin belangrijk, maar ook de arbeidsmarkt. Maar vooral hoop ik dat het één geluid is van de sector. We worden al te vaak tegen elkaar uitgespeeld.’

Verlag: Robbert van Heuven